

Роман Ковівчак

Грецьке слово «філософія» в перекладі українською означає «любов до мудрості». Кращим відповідником цього грецького терміну є слов'янське слово «любомудріє». Метою філософії є раціонально описати світ і показати, яке місце людини в ньому. Також ця наука допомагає людині вести правильний спосіб життя. Вона розповідає, що варто робити, а що ні, як поводитися в суспільстві, як створити успішну державу, від чого залежить щастя людини, чому особа страждає і багато іншого. Окрім того, філософія намагається дати відповідь на доволі складні питання: «як виник світ і завдяки чому існує?», «який сенс людського життя?», «для чого цей світ існує?». Оскільки різні філософи давали відмінні відповіді на однакові питання, виникали різні філософські течії, школи та світогляди. Завдяки своїй цінності філософію вважають одним із найбільших досягнень людського розуму, адже вона намагалася відповідати на ті запити, які давав людський розум. Джерелом для цієї науки дуже часто є не лише людська здатність роздумувати, а й фольклор, тобто міфи, пісні, думи, які містять народну мудрість. Кожен народ має свою національну мудрість, яка сформувалася протягом довгих років і брала за основу спостереження за природою, взаємини між людьми, особистий життєвий досвід та вміння, які людство поступово освоювало. У нашого народу також є багато прислів'їв та приказок, які справді багато чого можуть навчити. Філософія перейняла ці знання й поступово розвинула.

Термін «релігія» з латинської мови перекладається як «благочестя», «побожність», або «зв'язок із Богом». Богослови твердять, що змістом релігії є міжособові стосунки з Богом. Дослідженням релігії і її поясненням займається доволі багато наук, зокрема філософія та богослов'я. Саме це їх і єднає. Але варто сказати, що релігія і філософія не є тотожними. Німецький філософ Карл Ясперс, досліджуючи взаємозв'язки між релігією та філософією, твердив, що ця пара має певні спільні риси. Він вважав, що їх єднає віра. Водночас вона ж розділює. Це тому, що релігійна віра (віра в Бога, довіра до Нього) пізнає Одкровення Боже й черпає з нього знання (все, що ми знаємо про Бога, було відкрито нам Ним самим). Наш християнський світогляд є таким не тому, що такого висновку дійшли філософи, а тому, що нам таким його показав сам Бог, і в цьому можемо

пересвідчитися, читаючи Святе Письмо. Натомість філософська «віра» опирається на розумову діяльність людини, тобто черпає знання зі свого розуму, який є обмежений і не здатен пізнати глибинних питань. Ось чому релігія перевищує людський розум, бо може говорити про Божі таїни, які відкриті завдяки Божому Об'явленню. А оскільки філософія є плодом людського розуму, то не може сягнути таких висот, яких сягає релігія.

Спочатку християнство з обережністю ставилося до людської мудрості. Апостол Павло в посланні до Колосян пише: «Вважайте, щоб ніхто вас не збаламутив філософією та пустим обманством, за людським переданням та за первнями світу, а не за Христом» (Кол 2,8). Тут апостол Павло перестерігає християн не перед знанням як таким, а перед язичницькою філософією, яка може містити в собі неправильні моральні цінності та істини, які суперечать християнському істинному вченню. Наприклад, було вчення, яке мало назву гедонізм. У цьому вченні йшла мова про те, що зміст життя полягає лише в отриманні задоволення та в уникненні страждань. Верховний апостол перестерігає перед такими неправильними твердженнями, які можуть збити людей із правильного шляху. Зрештою, сам Св. Павло використовував філософію, зокрема, коли вів бесіду в Ареопазі з місцевими мудрецькими (Дія 17,16-31).

З часом християнська релігія значно поширилася в греко-римському суспільстві. Тоді почав відбуватися обмін культурних багатств, і християнство почало освоювати надбання грецької цивілізації, щоб краще передати Євангеліє грекам, які, за апостолом Павлом, «мудрості шукають» (I Кор 1,22). У II-III ст. під час зустрічей між юдейською, християнською та греко-римською культурою можна помітити формування християнського богослов'я. Християнські мислителі, євангелізуючи Римську імперію, сприйняли філософську спадщину, поняття та термінологію. Багато грецьких понять та термінів були багатозначними, тому в них почали вкладати новий, християнський зміст. Так християнство не просто прийняло філософію в свої обійми, а й додало багато нового, досі не знаного, і так змогло переобразити її.

Святий Августин був одним із перших релігійних філософів, який сформував відношення філософії та віри. Він говорив: «Вірую, щоб розуміти». Августин твердить, що філософські знання можуть привести людину до благодаті. Слово Боже вимагає слова людського – ученого та творчого. Тому в богопізнанні Отці наголошують на співпраці людини і благодаті Божої. Цей принцип співпраці чудово виражає Симеон Новий Богослов: „Дух Святий творить із вченої людини богослова“. Отці Церкви започаткували богословський процес, опертий на науковій методології згідно з правилами логічного мислення та раціонального висновкування.

Філософія була потрібна Отцям насамперед для успішної проповіді Євангелія, а не просто для престижу. Також Отці потребували філософії як своєї «зброї», щоб захищатися від ересей, зокрема гностицизму. Християнські ересі траплялися тоді, коли люди ставили розум понад Боже Об'явлення. Тоді з Божого Одкровення брали лише те, що не суперечило людському розумові, а все неприйнятне для розуму відкидали. Так спотворювалися і відкидалися правди віри. Для Отців Церкви було важливим, щоб церковне віровчення базувалося не на філософії і людському розумі, а на Одкровенні – Божому Слові до людей. Філософія могла бути провідником, підготовчим етапом до Христа, але аж ніяк не могла замінити самого Божого Слова.

Яскравим прикладом використання філософії для блага Церкви було творення Святими Отцями «Символу віри». Для формування цієї молитви, яка виражає вчення Церкви, Отці опиралися на філософські знання. Важливо підкреслити, що Отці, коли використовували грецьку філософію, не ставали язичниками, а надалі залишалися християнами, які бажали роздумувати над тим знанням, яке люди отримали від Бога. Адже лейтмотивом учення Отців була не філософія і людські роздуми, а віра в Боже спасіння.

Ще одна відмінність між Божим Одкровенням і людським знанням полягає в тому, що філософія ставить питання, на які не може дати відповіді, бо базується на обмеженому людському розумі. Але на ці питання здатне відповісти богослов'я, оскільки воно має об'явлення істини від самого Бога. Філософія, ставлячи питання, стала немовби «підготовчим класом» для людства, бо вказувала вектор зацікавлення людини. А богослов'я крізь призму Божого Об'явлення дає відповіді на ці питання. Водночас філософія допомогла обґрунтувати християнське вчення. Так дискусії щодо доказів буття Бога і яким Він є привели до формування вчення про Пресвяту Трійцю, а суперечки щодо того, чи можна пізнати Бога, привели до формулювання двох способів пізнання Господа – апофатичного і катафатичного.

Філософія, людські знання важливі, бо допомагають людині підійти до Бога, а людські слова дозволяють людині говорити про Бога. Але коли людина поставить свої знання як вершину цього, а Боже Одкровення відкине, тоді вона потрапить у глухий кут, з якого сам людський розум ніколи вийти не зможе.

Роман КОВІВЧАК, Філософія – провідниця до богослов'я // СЛОВО №2 (86), червень-серпень 2021